

Haiti'deki Siyasal-Toplumsal İstikrarsızlığı Açıklamak: Afetler, Siyasi İstikrarsızlık ve Uluslararası Yardımların Etkisizliği

"Haiti'de güvenlik odaklı önlemlerin yanı sıra, uzun vadeli ve bütüncül bir kalkınma stratejisi ile kurumsal kapasiteyi ve siyasi istikrarı hedefleyen reform süreçlerini içeren daha kapsamlı bir politika yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir."

H. Vildan Kabasakal

Haiti, uzun süredir devam eden siyasi istikrarsızlık, kolera salgını, yaygın silahlı şiddet ve tekrarlayan doğal afetlerin etkisiyle derinleşen çok boyutlu bir insani ve koruma kriziyle karşı karşıyadır. Birleşmiş Milletler verilerine göre, yaklaşık 11,9 milyon nüfusa sahip ülkede 5,9 milyon kişi insani yardıma muhtaç durumda yaşam mücadelesi vermektedir. Ülke içi zorla yerinden edilme oranları da son yıllarda benzeri görülmemiş düzeylere ulaşmıştır. 2024 yılı sonunda ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin sayısı üç kat artarak bir milyonu aşmış, 2025 yılında da bu eğilim büyük ölçekli yerinden edilme dalgalarıyla devam etmiştir. Bu veriler, Haiti'deki insani krizin yalnızca güvenlik ve yönetim boyutlarıyla değil, aynı zamanda sosyal, sağlık ve eğitim alanlarında da derin bir çöküşle karakterize olduğunu ortaya koymaktadır. Haiti'nin yakın tarihindeki siyasi, ekonomik ve çevresel gelişmeler, ülkenin kırılgan devlet yapısını ve toplumsal istikrarsızlığını derinleştiren çok boyutlu bir kriz dinamiğini ortaya koymaktadır. Bu yazıda Haiti'deki toplumsal-siyasal istikrarsızlık, çevresel felaketler, siyasi yozlaşma ve uluslararası yardımların etkisizliği dinamikleri üzerinden açıklanacaktır.

Doğal Afetlerle Mücadele Edememe Haiti Siyasal- Toplumsal İstikrarsızlığını Nasıl Etkiliyor?

Haiti, 12 Ocak 2010 tarihinde 7,0 büyüklüğünde bir depremle tarihinin en yıkıcı doğal felaketlerinden birini yaşamıştır. Deprem, özellikle başkent Port-au-Prince ve çevresinde büyük yıkıma yol açmış, yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesine veya yerinden edilmesine neden olmuştur. Bu felaketin hemen ardından, ülke tarihinde kaydedilen ilk kolera salgını patlak vermiştir. Yaklaşık 820.000 vaka bildirilmiş ve 10.000'e yakın kişi yaşamını yitirmiştir. Uzun yıllar süren bu salgın, modern dönemin en ağır insani sağlık krizlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Ancak Haiti, bu dönemde de doğal afetlerin yıkıcı etkilerinden kurtulamamıştır. 4 Ekim 2016'da, 1964'ten itibaren ülkeyi vuran en güçlü fırtına olarak kaydedilen Matthew Kasırgası, ülkenin tarımsal üretimini ve altyapısını ağır biçimde tahrip etmiştir. Kasırga, hasat döneminden hemen önce ekinleri yok etmiş, devam eden kolera salgınını şiddetlendirmiş ve yaklaşık 200.000 ailenin evsiz kalmasına yol açmıştır. Yetersiz insani yardım kaynakları, özellikle kırılgan gruplar üzerindeki sosyoekonomik etkileri daha da derinleştirmiştir. Felaketin ardından uluslararası toplum tarafından taahhüt edilen son derece yüksek miktardaki yardım fonlarına rağmen, bu kaynakların yalnızca sınırlı bir bölümü Haiti'deki yerel kurum ve örgütlere

aktarılabilmektedir. Bu durum, insani yardımın etkin biçimde hedeflenemediği ve söz konusu kaynakların ülkenin yeniden yapılanmasına ve gelecekteki afetlere karşı hazırlık kapasitesinin güçlendirilmesine yeterince katkı sağlamadığı yönünde eleştirilere yol açmıştır.

Buna ek olarak, ülkede ormansızlaşmanın son derece ileri boyutlara ulaşmış olması, Haiti'yi sel ve toprak kaymaları gibi çevresel riskler karşısında son derece kırılgan bir konuma getirmektedir. Özellikle başkent Port-au-Prince'te nüfusun önemli bir bölümü, dik ve korumasız yamaçlara inşa edilmiş, altyapıdan yoksun ve plansız gecekondu yerleşimlerde yaşamaktadır. Ancak afetlere karşı savunmasızlık düzeyi ve bu afetlerle başa çıkabilme kapasitesi, yalnızca coğrafi konum veya doğal koşullarla açıklanamaz. Haiti, batı yarımkürenin en yoksul ülkesi olmasının yanı sıra, on yıllara yayılan siyasi istikrarsızlık, yaygın yolsuzluk ve şiddet ortamı nedeniyle ciddi biçimde tahrip olmuş bir altyapıya sahiptir.

Birleşmiş Milletler Üniversitesi öğretim üyesi ve Dünya Risk Raporu'nun bilimsel direktörü Dr. Matthias Garschagen'e göre, deprem ve kasırga gibi doğal tehlikelerin yol açtığı yıkımın boyutu; planlama mevzuatından temel altyapı hizmetlerine kadar uzanan çok boyutlu yapısal faktörlere bağlıdır. Garschagen, Haiti'de gözlemlenen yüksek felaket potansiyelinin yalnızca tehlikenin fiziksel şiddetinden değil, aynı zamanda toplumun afetlerle başa çıkma kapasitesinin son derece sınırlı ve kırılgan olmasından kaynaklandığını vurgulamaktadır.

Bu bağlamda, sanitasyon sistemleri, sağlık hizmetleri ve tahliye barınakları gibi en temel altyapı unsurlarının dahi yetersiz olduğu belirtilmektedir. Garschagen ayrıca, bu tür temel düzenlemelerin etkinliğinin, onları destekleyen devlet kurumlarının kapasitesiyle doğrudan ilişkili olduğuna dikkat çekmektedir. Ona göre Haiti'nin temel yapısal zayıflıkları; zayıf ve büyük ölçüde verimsiz kurumlar ile yüksek düzeyde yolsuzlukta somutlaşmakta, bu durum ise mevcut sınırlı kaynakların dahi etkili ve sürdürülebilir biçimde kullanılmasını engellemektedir.

Artan siyasal ve toplumsal huzursuzluğun gölgesinde, Haiti Devlet Başkanı Jovenel Moïse, Temmuz 2021'de başkent Port-au-Prince'teki resmi konutunda uğradığı suikast sonucu yaşamını yitirmiştir. Bu olay, ülkenin zaten kırılgan olan siyasi dengelerini daha da sarsmış ve devlet otoritesinde ciddi bir boşluk yaratmıştır. Moïse'nin ölümünün ardından başbakanlık görevine Ariel Henry getirilmiştir. Ancak kısa bir süre sonra, ülke yeni bir doğal felaketle sarsılmıştır. Ağustos 2021'de, ülkenin batısındaki Les Cayes kenti yakınlarında meydana gelen 7,2 büyüklüğündeki deprem, 2010 yılındaki felaketten bu yana Haiti'yi vuran en yıkıcı doğal afet olmuştur.

Moïse suikastının ardından çete faaliyetleri hızla artmış ve güvenlik durumu büyük ölçüde kötüleşmiştir. 2022 yılı boyunca başkent Port-au-Prince başta olmak üzere birçok bölgede yoğun silahlı çatışmalar yaşanmıştır. 2023 yılına gelindiğinde, ülkede 2.490 adam kaçırma vakası ve 4.789 cinayet kaydedilmiş; aynı yılın Eylül ayı itibarıyla Port-au-Prince'in yaklaşık yüzde 80'inde silahlı çetelerin etki gösterdiği rapor edilmektedir. Bu durum, Haiti'de devletin kamusal alan üzerindeki kontrolünün ciddi biçimde aşıldığını ve güvenlik krizinin kurumsal bir nitelik kazandığını göstermektedir.

Başbakan Ariel Henry, artan baskılar ve derinleşen istikrarsızlık ortamı sonucunda 11 Mart 2024 tarihinde görevinden istifa etmiştir. Nisan ayında iki yıllık bir geçiş hükümeti önerilmiş, ancak bu yapının lideri Kasım ayında görevden alınmıştır. Bu süreç, ülkenin siyasi yönetiminde süreklilik ve meşruiyet sorunlarının devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Haiti'deki Siyasi-Toplumsal İstikrarsızlık Silahlı Grupları Nasıl Etkiliyor?

2024 yılı itibarıyla, devlet otoritesinin zayıflaması ve kamu kurumlarının işlevsiz hale gelmesi, silahlı grupların etkisini başkent Port-au-Prince'in ötesine genişletmesine olanak tanımıştır. Bu durum, temel hizmetlerin sunumunda ciddi aksamalara yol açmıştır. 2025 yılı başı itibarıyla, başkentteki sağlık tesislerinin yaklaşık %42'si kapalı durumdadır. Ülke genelinde hastanelerin yalnızca %27'si tam kapasiteyle hizmet verebilmekte, 1.606 okulun kapalı olması ise 243.000'den fazla çocuğun eğitim hakkına erişimini engellemektedir.

Toplumsal güvenlik krizinin en ağır sonuçlarından biri, kadınlar, çocuklar ve yaşlılara yönelik şiddetin sistematik biçimde artmasıdır. Cinsiyete dayalı şiddet vakaları yaygın bir sorun olmaya devam etmekte; 2024 yılında 6.500'den fazla vaka bildirilmiş, bu vakaların %64'ü tecavüz veya cinsel saldırı niteliği taşımıştır. Ayrıca, 2023 ortası ile 2024 ortası arasındaki dönemde silahlı gruplar tarafından çocukların kaçırılarak zorla çeteler içerine alınma oranı %70 oranında artmış, günümüzde bölgedeki silahlı grup üyelerinin önemli bir bölümünü çocuklar oluşturmaktadır. Bu koşullar, korku ve güvensizliği gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Halkın önemli bir kısmı, rastgele silahlı saldırı, kaçırılma veya cinsel şiddet tehdidi nedeniyle sağlık hizmetlerinden yararlanmaktan, işine gitmekten veya çocuklarını okula göndermekten kaçınmaktadır. Port-au-Prince metropol bölgesinde çocukların %16'sı eğitimden mahrumken, özellikle savunmasız topluluklardan biri olan Cité Soleil'de bu oran %43'e yükselmektedir.

Toplumsal şiddetten bıkan binlerce insan geçtiğimiz nisan ayında başkent Port-Au-Prince'de sokaklara dökülerek çete şiddetinin sonlanması için geçici konseye ve başbakana talep bulundu. Birleşmiş Milletler'in temmuz tarihli raporuna göre, silahlı bir çevre tugayının üyeleriyle birlikte hareket eden, sopa ve palalarla donanmış yüzlerce sivil, bir Katolik okulunu ele geçiren 100'ün üzerinde şüpheli çete üyesini etkisiz hale getirmeyi başarmıştır. Ancak bu olay, Haiti'de bazı politikacılar ve ülkenin ekonomik-siyasi elitleri tarafından dolaylı biçimde desteklenen silahlı çetelere karşı elde edilen nadir başarı örneklerinden yalnızca biridir. Birleşmiş Milletler verilerine göre, geçtiğimiz yıl ülke genelinde 5.600'ün üzerinde kişi çete kaynaklı şiddet olaylarında yaşamını yitirmiştir. Çete şiddeti, aynı zamanda bir milyondan fazla kişinin evsiz kalmasına ve ülke genelinde zorla yerinden edilmesine neden olmuştur.

Bu süreçte, Kenya polisinin öncülüğünde ve Birleşmiş Milletler desteğiyle oluşturulan güvenlik misyonu çerçevesinde Haiti Ulusal Polisi, ciddi yapısal ve operasyonel kısıtlarla karşı karşıya kalmaktadır. Toplam personel sayısı planlanan kapasitenin oldukça altında kalmıştır. Fon yetersizliği, sınırlı uluslararası destek ve zayıf kurumsal kapasite, çetelerle mücadelede etkili bir güvenlik stratejisinin uygulanmasını engellemekte; bu durum ülkenin güvenlik ve yönetim krizini daha da derinleştirmektedir.

Haiti'ye Yapılan Uluslararası Yardımlar Etkili Oluyor Mu?

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri António Guterres, Haiti'de hızla kötüleşen güvenlik ortamına ilişkin ciddi endişelerini dile getirmiş ve bu bağlamda uluslararası bir polis misyonunun tesis edilebilmesi için ilave mali kaynakların sağlanmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Birleşmiş Milletler raporlarına göre, 2024'ün son çeyreğinde ülke genelinde şiddet olayları yeniden tırmanışa geçmiş; bu durum, yılı modern Haiti tarihinin en ölümcül dönemlerinden biri haline getirmiştir. Uluslararası Göç Örgütü verilerine göre, 2024 yılı içinde 5.300'den fazla kişi yaşamını yitirmiş ve 700.000'in üzerinde insan yerinden edilmiştir.

Ocak 2025 itibarıyla, Haiti'de konuşlandırılan Çok Uluslu Güvenlik Destek Misyonu (MSSN) bünyesinde 500'ün biraz üzerinde personel görev yapmaktadır. Ancak bu sınırlı uluslararası askeri ve lojistik kapasite, ülkenin derinleşen güvenlik krizine etkin bir yanıt oluşturmakta yetersiz kalmıştır. Söz konusu durum, Haitili sivilleri belirsiz bir gelecekle karşı karşıya bırakmış; güvenliğin, toplumsal istikrarın ve barışın tesisine yönelik umutları giderek zayıflatmıştır.

Concern Haiti Ülke Direktörü Kwanli Kladstrup'un da belirttiği üzere, "Tanık olunan tablo, esasen bir güvenlik, koruma ve açlık krizinin iç içe geçtiği çok boyutlu bir insani felakettir." Bu değerlendirme, Haiti'nin karşı karşıya bulunduğu mevcut durumun yalnızca güvenlik boyutuyla sınırlı olmadığını; aynı zamanda insani, sosyoekonomik ve yönetim temelli kırılganlıkların da sistematik biçimde derinleştiğini ortaya koymaktadır.

İnsani yardım faaliyetleri de ciddi bir finansman yetersizliği nedeniyle büyük ölçüde sekteye uğramaktadır. Birleşmiş Milletler Sözcüsü Stéphane Dujarric'in ifadeleriyle, "Haiti, defalarca dile getirdiğim üzere, küresel ölçekte en az fonlanan insani kriz alanlarından biri olmaya devam etmektedir."

Haiti için hazırlanan 908 milyon dolarlık insani yardım planının yüzde 9'undan daha azı karşılanabilmiştir. Bu durum, uluslararası toplumun insani sorumluluk paylaşımı konusundaki isteksizliğini ve Haiti'deki insani müdahalelerin sürdürülebilirliğine yönelik yapısal zafiyetleri açık biçimde ortaya koymaktadır. Fon eksikliği, özellikle sağlık, gıda güvenliği, eğitim ve barınma gibi temel alanlardaki yardımların etkin biçimde yürütülmesini engellemekte ve halihazırda kırılgan durumda bulunan nüfusun yaşam koşullarını daha da kötüleştirmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşmiş Milletler'in, Haiti'de yaygın şiddet ortamını besleyen ve ülke ekonomisini ciddi biçimde felç eden silahlı çetelerin etkisini azaltmak amacıyla uluslararası müdahale çağrılarını yinelediği görülmektedir. Şiddetin azaltılması, insani koşulların iyileştirilmesi ve kalıcı bir barış ortamının tesis edilmesi açısından en etkili seçeneğin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi yetkisiyle bir uluslararası misyon gücünün konuşlandırılması olduğu değerlendirilmiştir. Ancak bu yöndeki çağrılara rağmen, söz konusu dönemde aktif katkı beyan eden ülke sayısı son derece sınırlıdır. Bu durum ise uluslararası toplumun Haiti'deki krize yönelik yaklaşımı konusunda daha kapsamlı tartışmalara ve çok taraflı iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu durum, Haiti'deki yapısal sorunlara çözüm arayışında salt askerî müdahalelerin yeterli olmayabileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, güvenlik odaklı önlemlerin yanı sıra, uzun vadeli ve bütüncül bir kalkınma stratejisi ile kurumsal kapasiteyi ve siyasi istikrarı hedefleyen reform süreçlerini içeren daha kapsamlı bir politika yaklaşımının benimsenmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Yazar Hakkında

H. Vildan Kabasakal

H. Vildan Kabasakal Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans yapmaktadır. Lisansını 2018-2022 yılları arasında Bursa Uludağ Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler alanında tamamlamıştır.

*Yazıda yer alan fikirler yazarına/yazarlarına aittir ve MURCIR 'ın yayın politikasını yansıtmayabilir.

